

STR. - TURCI V MA A NA BALKÁNĚ

Turci - navázali na kulturu a civilizaci 2 odlišných oblastí:

- 1) dědici tureckých polokočovných říší Střední Asie (odtud předkové)
- 2) navázali na kulturní odkaz chetitské a posléze byzantské říše (států, které významně prospěli světové kultuře)

Dle čínských zpráv se ve 4. st. př.n.l. dávají na pochod směr západ PRATURECKÉ KMENY HIUNG - NU (Hunové - jednalo se o kmenové svazy), tyto svazy byly vystřídány kmeny TU-KIU (Turků), kteří v 6. st. vytvořili na území dnešního Mongolska vlastní stát. Obchodníci tohoto státu se stali zprostředkovateli obchodu s hedvábím mezi Čínou a Byzancí. Z 8. století - první písemné památky - turecké RUNOVÉ nápisy na památnících vládců.

Kontakty s Čínou - různé, i nepřátelské - skončily málem vybitím TURKU, po státu zbyl aspoň název. Následovnická říše UJGURU - s Čínou všestranně spolupracovala.

Některé turecké kmenové svazy se přestěhovaly směrem na západ a známe je z dějin východní Evropy - BULGAŘI, CHAZAŘI, AVAŘI, KUMÁNI, PEČENĚHOVÉ.

9. st. - střední Asie - vytvořilo se nové turecké centrum - ŘÍŠE OGCHUZKÁ. Následující staletí 10. - povstání proti vládci - vedl SELDŽUK - poraženo. Povstalci vedení Seldžukem strhli na svou stranu i další turecké kmeny. Seldžuckým Turkům se ale podařilo dobýt velkou část MA na ARABECH a Byzantské říši (rozhodující střetnutí 1071 u MANTZIKERTU (dnešní Malasgird), kde utrpěla porážku armáda byzantského císaře Romana IV. DIOGENA. Sídlo Seldžuků v MA - KONYA - Konyjský sultanát (oblast zahrnovala Anatolii. V této době se z Turků stávají ortodoxní vyznavači islámu, přijali též islámskou kulturu.. První sultán - ARSLAN.

1080 - vytvořen sultanát RUM (Římský sultanát, protože Byzantinci = Romáji - Římané), ovládl celou MA, centrem se stala NIKAJA.

S názvem TURECKO - Turkia se poprvé setkáváme až v době křížových výprav, poté, co seldžucký sultán ušetřil křížáků několik porážek. Během vrcholného středověku se mohli Turci začít opírat o nově vybudované loďstvo - další nebezpečí pro Byzanc.

V první pol. 13. st. můžeme hovořit o hospodářské i kulturní prosperitě (sultán ALAEDIN KAYKOBAD I. 1220 - 37)). Zatímco arabský chalífát se snažil čelit nájezdům Mongolů, hledali vědci a umělci útočiště v poněkud klidnějším MA tureckém světě. Správní organizace říše byla založena na lenním systému (dostávalo se za odměnu za službu pro stát - nejčastěji obdarování - vojáci). Sultáni se opírali o tzv. ISLÁMSKÉ PRÁVO, či právo zvykové.

Polovina 13. století - atak MONGOLU na MA - vedení nástupci Čingischána, centrální moc navíc oslabilo domácí povstání kočovníků a

některých měst proti bohatým feudálům (sice potlačeno, ale dopomohlo k úspěchu Mongolů). Mongolská vojska porazila Seldžuky roku 1243 u Köse Dagu a obsadila některá důležitá centra v Anatolii. Na počátku 14. st. pak umírá poslední člen dynastie MA Seldžuků MESUD III. a anatolská oblast se rozpadá na malé celky - nepřehledná situace - státy soupeří mezi sebou, do toho se přidávají nájezdy Mongolů nebo egyptských MAMLUKU. Rozpadlé území, ale postupně doplňují noví turečtí přistěhovalci - územní celky V MA - Emiráty (nejvýznamnější emirát KARAMAN v JZ Anatolii - zde poprvé turečtina úředním jazykem)

Jeden z nich - na SZ MA založil OSMAN (1299-1326)- protože se nacházel v sousedství oslabené Byzance - měl dobré podmínky pro rozvoj - což vedlo k postupnému vytváření silné a rozlehlé říše v čele s tzv. OSMANSKOU DYNASTIÍ (až do 20. st.)

V budování říše pokračuje syn ORHAN, sídelním městem se stává BURSA (centrum kulturně pozoruhodného umění seldžuckého stylu). Sultán - nejvyšší duchovní i světský představitel. Porobeným národům - ponechány právní a náboženské zvyklosti, ale zatíženi většími daněmi. Budována nová armáda - její součástí také chlupci z křesťanských rodin vychovávaní jako muslimové - NOVÁ PĚCHOTA - JANIČÁŘI (na ovládaném území převažovalo nemuslimské obyvatelstvo). Janičáři = poturčenec horší Turka - diktátoři, postrach nepřátel). Ražba mincí.

Další postup Turků na úkor Byzance umožnili vleklé vnitropolitické spory, při nichž byzantský císař zašel až tak daleko, že požádal osmanského sultána o pomoc. Turci toho využili a získali kontrolu nad strategicky důležitou úžinou Dardanely a dostali se též na evropskou půdu - po bitvě u GALLIPOLE 1354.

Další postup - za sultána MURADA I. - roku 1361 obsazen ADRIANOPOLIS - dnešní Edirne, které se stalo novým sídelním městem (1361 - 1453), už na evropské půdě a vypadalo to, že je už jen otázkou času, kdy bude otřesená Byzance definitivně poražena.

Murád šikovně využíval rozbory mezi byzantským císařem a malými balkánskými zeměmi a také Římem či Benátkami a dále postupoval. Roku 1386 se mu podařilo dobýt SERDIKU - dnešní Sofii, následujícího roku 87 bylo v bitvě u Marici poraženo SRBSKO (zažívající předtím největší rozkvět za cara DUŠÁNA ŠTĚPÁNA). Významný posun situace na Balkáně znamenala bitva na KOSOVÉ POLI roku 1389 mezi Turky a srbsko-bosenským vojskem. Murad zde byl sice zabit Srbem, ale Srbsko poraženo a podřízeno, stejně tak se do tureckého područí postupně dostalo Bulharsko (1393 - do 19. st.) a Valašsko., které získal Murádův nástupce Bajezíd I., turecké zábory významně okleštily moc Byzance na Balkáně. Bajezíd byl také prvním, kdo se pokusil o dobytí Říma východu - Cařihradu, neúspěšné obléhání trvalo 7 let.

Roku 1396 však poráží u NIKOPOLE na Dunaji křížáckou výpravu vedenou ZIKMUNDEM LUCEMBURSKÝM k záchraně Uher a Evropy (utekl se štěstím do Cařihradu). Turecké úspěchy a šířící se strach na chvíli přerušila rána do zad, kterou Turkům uštědřily turkotatarské kmeny ze střední Asie pod vedením TIMURA LENKA - TAMERLÁNA (chromý). Vzájemná srážka Tamerlana a Bajezida roku 1402 u ANKARTY znamenala pro Turky porážku a pro Bajezida doživotní vězení, posléze i v železné kleci, potažmo málem i konec TURECKÉ říše. Turci utrpěli územní ztráty - skoro všechno ovoce svých výbojů, ale podstatné - evropské vazalské státy se z tureckého područí nedostali i když se o to, např. BULHARSKO, pokoušelo. Po + Timura Lenka - rozpad jeho říše, a TURCI ve 40. letech 15. století znovu nabrali dech.

Nový atak na Balkán je spjat se sultánem MURADEM II. (1422 - 52). Dílčí úspěchy proti Turkům v této době zaznamenal sedmihradský vévoda JAN HUNYÁDY či MATYAŠE KORVÍNA, ale významné změny to nepřineslo. ROKU 1444 - bitva národů U VARNY - vnímána jako křížové tažení proti Osmanské říši, v čele kardinál JULIANO CAESARINI, uherská armáda vedená králem VLADISLAVEM III. JAGELEM a JANEM HUNYADYM, na její straně též Srbové a Benátčané, ale porážka - zahynul zde předposlední pokus o záchranu Byzance. Neúspěch též při odvetě za 4 roky u Kosova.

SITUACE v BYZANCI:

1204 - 1261 - dočasná rozpad po IV. křížové výpravě

1261 znovusjednocení pod vládou poslední byzantské dynastie - PALAIOLOGOVCI (1261 - 1453) - epilog byzantských dějin.

MICHAIL PALAIOLOG (12261 - 82), dobyl roku 1261 Latinské císařství a jako Nikájský císař říši znovusjednotil. Říše v té době ale už izolována od Západu, území významně zmenšeno - např. o pobřeží MA, Makedonii, řecké oblasti. Dochází k mnoha proměnám uvnitř Byzance:

-svobodné obyvatelstvo se stává závislým, střední stav řemeslníků a obchodníků je likvidován

-úděly feudálů se stávají dědičnými

Byzanc oslabili také vnitřní spory např. mezi ANDRONIKEM II. (1282 - 1328) a III. - napomohly Turkům. Nepřehledná situace pokračovala za regentské vlády ANNY SAVOJSKÉ od r. 1341 (za nezletilého JANA V. - syn Andronika III.). Přinesla lidová povstání vytvoření různých opozičních stran, jeden ze šlechticů - JAN KANTAKUZEN - se prohlásil císařem. V téměř bezvýchodné situaci tureckého ohrožení - snaha o různé plány a řešení, jeden z nich - na základě náboženského sjednocení se Západem - odstranění východního schizmatu. Nový pokus - první uskutečněn už 1274 - tehdy se jednalo o tzv. LYONSKOU UNII, cíl neuskutečněn pro neústupnost obou stran, 1439 - snaha o dohodu ve vyhrocené situaci ve FERAŘE a FLORENCII - tzv. FLORENTSKÁ UNIE, ale výsledek se nedostavil.

K PÁDU CAŘIHRADU:

Steven RUNCIMAN: Pád Cařihradu. Kolumbus Praha 1970.

V hlavní roli SULTÁN MEHMED II. Dobyvatel - dědic vyspělého tureckého státu s vyspělou administrativou, silnou armádou, též kulturně vyspělý. Byl to ctižádostivý muž, básník a voják (znal persky, arabsky, jihoslovansky) - chtěl se stát důstojným nástupcem byzantských císařů.

Hlavní moto: „CHCI JEN JEDINOU VĚC. DEJTE MI KONSTANTINOPOL.“

1453 - poté, co Turci obsadili evropský břeh úžiny Bospor - odřízl přístup Cařihradu k Černému moři. Samotné obléhání trvalo 7 týdnů (mezitím začla strašit reálná hrozba protiturecké pomoci - proslýchalo se, že se na pomoc chystá benátské loďstvo a nebo, že Uhři překračují Dunaj. V Mehmedově vojsku docházelo k úpadku morálky, ten nabízí odvolání ležení za roční tribut 100 000 zlatých od císaře, nebo ať obyvatelé odejdou z města i s majetkem, aniž jim bude ublíženo.

KONSTANTIN XI. (1449 - 53) - získal trůn se souhlasem sultána, chtěl si ponechat alespoň město, ale sultán viděl 3 možnosti:

1) vzdát se města

2) zemřít mečem

3) přistoupit na islám

27. května - příprava k velké zteči, přislíbeno spravedlivé rozdělení pokladů ve městě (významná účast - janičáři). Armáda nepřiliš velká, ale dobře vyzbrojená a zásobená, motivovaná.

Na druhé straně - asi 100 000 obránců - složilo slib věrnosti císaři, že obětují život i domov. Císař procházel dům od domu a prosil za odpuštění pokud kdy ublížil. Lidé se především ubírali ke katedrále Boží moudrosti (normálně se jí vyhýbali, protože v ní sloužili mši LATINÍCI), a teď spojené prosby o zásah shůry - kněží řečí i latinští sloužili společnou mši. 28. května - zatmění měsíce, rozhodnutí - 29. květen 1453 - císař zabit u hradeb, ale pochybnosti, zda se vůbec našel, CAŘIHRAD po dobytí ihned přejmenován na ISTANBUL a chrám Boží moudrosti změněn na mešitu.

Uplatnila se zásada, že pokud je město dobyto útokem, obyvatelé nemají žádná práva a vítězné armádě jsou povoleny 3 dny neomezeného drancování. U vchodů zanechávány malé vlajky - znamení, že je vydrancováno. K tomu další násilí na mužích i ženách, drancování klášterů, pálení knih, věšení turbanů na kříže. Zajatci - dopadli různě - někteří návrat domů, jiní zabiti, další prodáni do otroctví.

Reakce Evropy:

Pád Konstantinopolu vyvolal zděšení - Turci se stali reálnou hrozbou pro celou Evropu. (naivní snahy o vstřícnost - papež chtěl sultána korunovat za císaře Byzance, pokud přijme křesťanství).

Vláda Mehmeda II. - územní, mocenský rozmach jeho říše, kulturní rozkvět, všestranná tolerance, přijímání umělci i z ciziny. Proti sblížování evropské a muslimské kultury se postavil jeho syn BAJEZID II. Svatý.

